

Alastair Hannay, *Kierkegaard*, çev.: Nur Nirven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, XXII + 528 s.

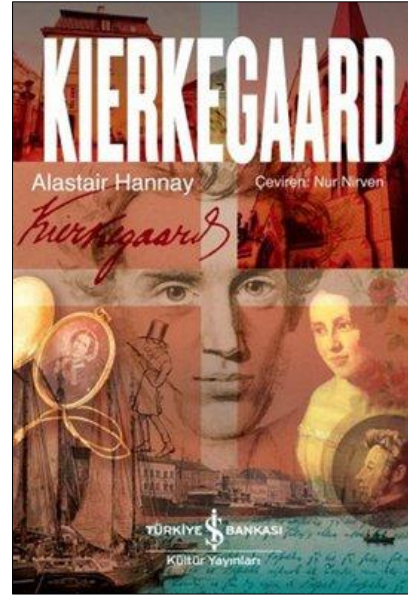
Aslıhan ÖZLER*

1813-1855 yılları arasında yaşamış Danimarka'lı filozof Søren Aabye Kierkegaard varoluşçu felsefenin modern dönemdeki kurucusu sayılır. Kierkegaard, yaşadığı dönemde Friedrich Hegel düşüncesinin etkisinde kalmış olan kiliseyi eleştirmiş ve Hristiyanlığın yenilenmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Sokrates'ten aldığı "ironi kavramı" ile dogma haline gelmiş bilgilerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Onun düşünceleri yaşamıyla, iç içedir: adeta yapıtlarıyla kendi varoluşunu ortaya koymuştur.

Oslo Üniversitesi Felsefe Bölümü'nün kıdemli hocalarından Alastair Hannay'ın kaleme almış olduğu *Kierkegaard* adlı eser, Kierkegaard düşüncesinin oluşum evrelerini ortaya koymaya çalışan "entelektüel bir biyografi" dir.

Çalışma giriş, teşekkür ve on sekiz bölümden; Sokaklardan Entelektüel Toplantılara: İlk kan, Søren'in Sorunu, Faustçu Evre, Yaban Kazları Uçuyor, Ölüler ve Yaşayanlar: sahneye Çıkış, İroni Konusunda Ciddi: Tez, Nişanı Bozma ve Berlin: Ya \ Ya Da, İman ve Trajik Kahramanlık, Varlık için Daha Fazlası, Notabe'nin Meditasyonu, Evreleri Tamamlama, Sonuçlandırma Meselesi, Çağ değerlendirmesi, Dış görünüşü değiştirme, Sevginin İşleri, İşi Tanımlama, Afacan Şehit, "Zavallı Kierkegaard" ve kısa bir sözlükçeden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde yazar, Kierkegaard'ın biyografisini kaleme almanın iki amacı olduğundan bahseder; birincisi biyografisi yazılan yazarın yapıtlarını

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

“tarihsel ve kültürel bağlamlar”ına oturtmak, ikincisi ise “yapıtlara yazarın entelektüel gelişimi açısından bakmaktır”. (s. vii)

Yazar, esere Søren’in çocukluğundan değil, gençlik döneminden -kendisini entelektüel olarak ortaya koyduğu ilk konuşmadan- başlamıştır. Yirmi iki yaşındaki genç Søren’in kendini edebiyat dünyasına kanıtlamak üzere Öğrenci Birliği’nde yaptığı bu konuşma hatırı sayılır bir başarı ile sonuçlanmıştır. Yazara göre Søren’in bu konuşmayı yapmasının nedeni kendini kanıtlama isteğidir. Çünkü Kierkegaard Ailesi’nde birçok ölümler gerçekleşmiş, dokuz kişilik aileden geriye sadece üç kişi kalmıştır. Bunlardan biri otoriter bir baba, diğeri ise sürekli kendisiyle kıyaslandığı başarılı ağabeydir. Sevdiklerinin peş peşe ölümleriyle birlikte yalnız kalan Søren, evinin dışında kendine ait bir ses oluşturma ihtiyacı duymuş ve Öğrenci Birliği’ndeki konuşma fırsatını değerlendirmiştir.

Yazar, Søren’in evinden kurtulup dışarıda kendisini ortaya koymaya çalıştığı bu döneme “Faustçu evre” adını verir. “Faust, dine kuşkuyla bakıp dünyanın sırlarının kapağını kaldırmaya cesaret eden entelektüel temsil eder.” (s. 68) Bu dönemde onun yakından ilgilendiği kişi Hans Lassen Martensen’dir. Søren’den yalnızca beş yaş büyük olan bu zeki adam hem popüler bir Hegelci hem de üniversitedeki herhangi bir pozisyon için ciddi bir rakiptir. Nitekim Martensen Søren’in hamlesini tahmin etmiş ve onun uzun süredir üzerinde çalıştığı Faust teması ile ilgili tez yazmaya başlamıştır. Bu olay Søren’in Faust ile beraber umduğu şekilde adını duyurmasına engel olmuş ve özgüvenini sarsmıştır.

1837 yılında Søren iyiden iyiye mutsuz ve bunalımlı bir ruh hali içine girmiştir. Ayrıca bir süredir hasta olan dostu ve destekçisi Poul Martin Møller vefat etmiştir. Ondaki kalan ders yükünü alacak kişi ise rakip olarak gördüğü Martensen olacaktır.

Søren’in Kopenhag’da takdir ettiği iki kültür önderi vardır. Bunlardan biri Piskopos Jakop Peter Mynster, diğeri ise Johan Ludvig Heiberg’dir. Heiberg, o dönemin en etkili edebiyat ve felsefe dergilerinin editörü olduğu gibi Kopenhag’da Hegel felsefesini savunan en önemli kişidir. Søren edebiyat camiasına girebilmek için onun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Bu çabaları olumlu sonuç verir. Ne var ki daha sonra araları bozulmuş ve Heiberg Martensen’i desteklemiştir.

Yazara göre Søren’in Martensen’e karşı çıkmasının nedeni, kişisel anlamda Heiberg’in Martensen’i desteklemesi olabileceği gibi sosyo-kültürel boyutlar da bunda etkili olabilir. Kültürlü seçkinler, Hegel felsefesi ve Heibergci panteizmi kilise ile eşit kabul ederler. Kendi felsefi konumuna bir zarar gelmediği sürece

Martensen’de bunu yerinde bulur. Søren’in karşı çıkışlarının asıl nedeni Heiberg’in Hegel ile ittifakından ya da Hegel’in kiliseye el koymasından çok daha temel ve özeldir: O, babasının yaşayan dininin öcünü almak ister. Aslında Søren’in Hristiyanlık ve babasıyla olan ilişkileri iyi değildir. İlahiyatı daha çok babasının isteği ile seçmiştir. Zamanla ailesi - özellikle de babası - hakkında öğrendiği gerçekler onun hayata ve dine bakışını şekillendirecektir. Babası çocukluğunda çobanlık yaparken Tanrı’ya küfretmiştir. Ayrıca tüm aile işlenmiş bir günah sonucunda meydana gelmiştir. Søren bu günahı kimseye bahsetmemiş, Tanrının ailesi ile yakından ilgilendiğini ve erken yaşta ölen diğer kardeşleri gibi kendisinin de otuz üç yaşında öleceğini düşünmüştür. Babasının mahkûm edildiği ceza ise tüm çocuklarının ölümlerini görmektir.

İlerleyen yıllarda Søren babasının kendisi hakkındaki beklentilerini fark eder. Ne var ki, baba Kierkegaard 1838 yılında Søren’den önce vefat etmiştir. Babalarının ölümü oğulları Peter ve Søren’i çok etkiler ama Søren’in üzüntüsünün bir nedeni daha vardır: Bundan sonra kendini babasına kanıtlama ihtimalinin ortadan kalkması. Søren babasının ölümünden sonra daha çok çalışacaktır. Hatta yıllardır veremediği İlahiyat bitirme sınavlarını bile verecektir. Ayrıca kendisinin de ifade ettiği gibi bundan sonra Hristiyanlık ile yakın ilişkide bulunacaktır. Çünkü daha öncesinde Hristiyanlığı Hristiyanlığın dışından savunmuş ve Kireneli Simun gibi haçı dışsal biçimde taşımıştır.

Yazara göre 1838 yılı Søren için yıpratıcıdır. Kısa süre önce Regine Olsen adlı bir kızla tanışmış ve ondan çok etkilenmiştir. Fakat geleceğe yönelik kaygıları sebebiyle kıza olan sevgisini gizler. Ayrıca ilahiyat sınavlarını verir ama diğer yandan da böyle kupkuru bir alanda çalışmak istemez. Nihayet üzerinde çalışacağı konuya karar verir: Bundan sonra yaşam ve ölüm hakkında yazacaktır. Böylece hem istemiş olduğu üzere yazarlık yapabilecek hem de din konuları ile ilgilenebilecektir. “Daha da önemlisi, yazarken, uğruna yaşamaya ve ölmeye değer bir fikrin koruyuculuğunu da yapacaktır.” (s. 154) Bu, Regine’in kolayca uyum sağlayabileceği bir gelecek değildir ama yinede onunla nişanlanacaktır.

Søren tezinin temasını ironi kavramı olarak belirler. Tezin iki ana konusu vardır: Birincisi “Sokrates’in ironisini, Hegel’in salt retorik düzenek diye reddetmesi karşısında savunmaktır. Diğeri ise, “romantik ironiyi, Hegel’in açmaz bulup reddetmesinden kurtarmaktır.” (s. 157-158) Søren tezini Latince yerine Danca sunmak için kraldan özel izin ister. Kral isteğini kabul eder ve 1841 yılında yüksek yürütme kurulu tarafından kendisine felsefe ve temel bilimler öğretmeni diploması verilir. Søren tezinin verdiği stres ve Regine ile olan nişanı konusunda bir karara varamamanın verdiği sıkıntı içinde kalır. Regine’den

hoşlanır ancak hayat dolu bu kızı kendi hüznü ve melankolisine boğmak istemediği için de ondan ayrılır. Regine'den uzaklaşmak için Berlin'e gider. Orada birçok konferansa katılır ve "Ya/Ya Da" adlı eserini yazmaya başlar. Eseri "Victor Eremita" müstear adıyla yayımlar. Bu dönem yazar için çok verimli bir dönem olur. Peş peşe -farklı müstear adlarla- birçok eser yayımlar.

Kierkegaard'ın bir diğer önemli eseri "Johannes de Slientio" müstear adı ile yazdığı "Korku ve Titreme"dir. Bu eserinde İbrahim ve İshak'ın öyküsünü konu edinir. Ona göre, İbrahim'in Tanrı'nın dileğini sorgulamaksızın yerine getirmesi onun adalet inancının kanıtı ve oğluna yeniden kavuşmanın müjdesidir. Kierkegaard "çağdaşlarından hiçbirinin bunu anlayamayacağını ama bu "bilmeyeceyi" açıklayabilecek birinin kendi yaşamını da açıklamış olacağını söyler." (s. 214).

Regine'den ayrılmasının verdiği acıyla kendisini yazmaya adan Kierkegaard 1846 yılında -ard arda eserler verdiği dört yılın sonunda- kendini boşluğa düşmüş hisseder. Bunun üzerine haftalık hiciv dergisi *Corsaren* dergisini rahatsız etmeye başlar. Aslında dergi kendisini övmektedir. Ama o, bir yazarın hiciv dergisi tarafından övülmesinin ironik bir biçimde yazarın ölümü olacağını düşünür. Dergiyle giriştiği atışma kısa sürdüğü halde etkisi oldukça sarsıcı olmuştur. *Corsaren* dergisi, olayı Kierkegaard'ın karikatürlerini çizecek kadar ileri götürür. Daha da kötüsü müstear adların Kierkegaard'a ait olduğunu ifşa eder. İşin aslı o dönemde hemen herkes müstear adların sahibini bilmektedir ancak yazar açıkça belirtmediği müddetçe hiç kimse bundan bahsetmez. Böylece dergi sadece Kierkegaard ile alay etmekle kalmamış aynı zamanda sözsüz bir kuralı çiğnemiş ve onu herkese hedef haline getirmiştir.

1846 yılında otuz üç yaşına giren Kierkegaard bu atışmalardan dolayı çok yıpranır. Derginin hedefi olmaktan korkan herkes Søren'den uzak durmaya başlamıştır. Bir köy pastörü olarak hayatını sessiz sakin geçirmeyi ister fakat daha sonra bu düşüncesinden vazgeçer. Ondan bunları yapmasını isteyen Tanrı'dır; o halde başladığı işi bitirmelidir. Yeniden yazmaya başlar ama artık insanlardan uzak duracaktır. Bu dönemde yazdığı eserlerde "tekil birey kategorisi"ni ileri sürer: Din adamları Tanrı adına konuşmamalıdır. Bu düşüncelerinden dolayı aile dostları ve destekçisi Piskopos Mynster'in da dostluğu ve desteğini kaybeder.

Yazara göre, yaşamın anlamını çatışma olarak kavramak Kierkegaard'ın hoşuna giden bir durumdur. "Erotik çatışma" sını ona Regine armağan etmiş, *Corsaren* dergisi de "kalabalıkla çatışma" sını tetiklemiştir. Kierkegaard her çatışmanın bir amaca hizmet ettiğini düşünür.

Kierkegaard'ın çatışmalarla dolu hayatı 11 Kasım 1855'te sona ermiştir. Öldüğünde kırk iki yaşındadır ve yayımladığı klasik hiciv dergisi *Øieblikket*'in onuncu sayısı henüz çıkmıştır. Yazara göre Kierkegaard'ın biyografisi onun ölümüyle sona ermez. Çünkü "yaşamöykülerinin, öznelerinin ölümleriyle bitmemesinin nedeni, yaşamdan sonrasının yaşamı bizatihi daha iyi öğretebilmesidir..." (s. 453) Bu sebeple eserin son bölümünde Kierkegaard'ın yaşamı ve ölümünün çağdaşları ve seleflerinin üzerindeki etkisine ve Almanca ve Fransızca'ya çevrilen eserlerinin yirminci yüzyılda oluşturduğu etkiye yer verilmiştir.

Yazara göre "entelektüel biyografi" sadece filozofun yaşamına odaklanmamalı, onun entelektüel yönünü de ele almalıdır. Her ne kadar çalışma, entelektüel bir yaşam öyküsü olsa da filozofun kişisel yaşantısına çok az değinilmiştir. Kierkegaard'ın entelektüel yaşantısına uzunca yer verildiği halde düşüncelerine yön veren hayatının en önemli evrelerine çok az değinilmesi onun hayatını tam olarak değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Oysa Kierkegaard ve düşüncelerini iyi bir şekilde anlayabilmek için onun aile tarihinin ve çocukluğunun iyi bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca eserde Kierkegaard düşüncesinin oluşumuna katkısı olan şahıslara bazen Kierkegaard'ı gölgede bırakacak şekilde yer verilmiştir.

Eser yer yer kitap tanıtımlarına dönüşmüş, bazı eserlerin üzerinde çok durulmuş, bu da ilgili bölümlerin oldukça sıkıcı olmasına yol açmıştır. Ayrıca bazı yerlerde uzun ve gereksiz parantezlerin açılması konuyu takip etmeyi zorlaştırmaktadır. Okumayı kolaylaştırmak adına çevirmenin bunları bölmeye daha iyi olurdu.

Çeviride alışık olmadığımız kelimeler kullanıldığından aslında akıcı olması gereken bir eser sıkıcı bir hal almıştır. Örneğin çevirmen "müstear" gibi Türkçe olmayan bir kelimeyi kullanmakta beis görmezken diğer tarafta "yaşamöyküsü" kelimesini kullanmıştır.

Belirttiğimiz eksikliklere rağmen Kierkegaard'ın düşüncelerini özümsemiş bir kalemden onun hayatını okumak keyif vericidir. Çevirideki eksikliklere rağmen böyle bir eseri dilimize kazandırmalarından ve Türk okurlarının Kierkegaard hakkında bilgi sahibi olması hususunda katkılarından dolayı çevirmen ve yayınevine teşekkür ederiz.